

مروارید اندیشه

مصاحبه تاریخ شفاهی با
آریه اسماعیل سعادت

مصاحبه، تدوین و تحقیق: پیمان صالحی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

پژوهشکده اسناد

۱۳۹۶

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	سعادت، اسماعیل، ۱۳۰۴ - مصاحبه شونده
عنوان و نام پدیدآور	مروارید اندیشه: مصاحبه تاریخ شفاهی با استاد اسماعیل سعادت/ مصاحبه، تدوین و تحقیق پیمان صالحی.
مشخصات نشر	تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده اسناد، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۲۰ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۴۴۶-۴۹۱-۱
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	سعادت، اسماعیل، ۱۳۰۴ - مصاحبه‌ها
موضوع	مجموعه ایرانی - قرن ۱۴ - مصاحبه‌ها
موضوع	Translators, Iranian -- ۲۰th century -- Interviews.
شناسه افزوده	صالحی، پیمان، ۱۳۵۲ - مصاحبه‌گر
شناسه افزوده	سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. پژوهشکده اسناد
رده بندی کنگره	۱۳۹۶، ۷۱۳۷۵، ۵۳۱۷۵، ۸۰۹/ PIR
رده بندی دیویی	۸۴۸/ ۰۶۲
شماره کتابشناسی ملی	۶۸۷۲۸۶۲

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۴۶-۴۹۱-۱

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

مروارید اندیشه

مصاحبه تاریخ شفاهی با استاد اسماعیل سعادت

مصاحبه، تدوین و تحقیق: پیمان صالحی

ناشر: انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / چاپ اول ۱۳۹۶

چاپ و صحافی: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

آصف آصفی

طرح جلد، صفحه آرائی: شهره خوری، علیرضا خورشیدی

ناظر فنی: پرویز بختیاری

بها: ۱۸۰۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، بزرگراه شهید حقانی (غرب به شرق)، بعد از ایستگاه مترو، بلوار کتابخانه ملی

تلفن فروشگاه: ۸۱۶۲۳۳۱۵ دورنگار: ۸۱۶۲۳۳۰۱

وب گاه: www.nlai.ir پست الکترونیک انتشارات: Publication@nlai.ir

فهرست

۱۱	یادداشت ناشر
۱۳	مقدمه

فصل اول - خانواده، مکتب‌خانه و مدرسه ابتدایی

۲۳	خانواده
۲۴	موقعیت خوانسار
۲۵	مکتب‌خانه
۲۸	مدرسه ابتدایی
۲۹	پی‌نوشت‌ها

فصل دوم - دبیرستان، دانشسرا، و فراگیری زبان فرانسه

۳۳	دبیرستان
۳۴	دانشسرای مقدماتی
۳۵	فراگیری زبان فرانسه
۳۶	ششم ادبی
۳۷	پی‌نوشت‌ها

فصل سوم - آغاز تحصیلات دانشگاهی و انتشار نخستین ترجمه‌ها

۴۳	تحصیل در دانشگاه تهران
----	------------------------

۴۴	خاطرات دانشگاه
۴۵	تدریس در دبیرستان
۴۵	نخستین ترجمه
۴۶	ترجمه‌های دههٔ چهل
۴۷	انتشار ترجمه‌ها در دههٔ شصت و هفتاد
۴۸	آثار در دست انتشار
۴۸	پی‌نوشت‌ها

فصل چهارم - فن ترجمه و متون فلسفی

۵۵	انتخاب آثار جهت ترجمه
۵۵	نکات ترجمه
۵۶	ویژگی‌های ترجمهٔ خوب
۵۷	ترجمهٔ متون فلسفی
۵۹	فن ترجمه در دوران معاصر
۶۰	پی‌نوشت‌ها

فصل پنجم - بنگاه ترجمه و نشر، مؤسسهٔ فرانکلین و فن ویرایش

۶۵	همکاری با بنگاه ترجمه و نشر کتاب
۶۶	ویراستاری در مؤسسهٔ انتشارات فرانکلین
۶۷	مرکز نشر دانشگاهی
۶۹	فن ویرایش
۷۰	پی‌نوشت‌ها

فصل ششم - رشتهٔ زبان‌شناسی، فرهنگستان ادب و دانشنامهٔ زبان فارسی

۷۷	تحصیل در رشتهٔ زبان‌شناسی
۷۸	فرهنگستان زبان و ادب فارسی
۷۹	اندیشهٔ تدوین دانشنامهٔ زبان و ادب فارسی
۸۰	مشکلات دانشنامه

۸۲	ویژگی مقاله‌های دانشنامه
۸۳	هیئت اجرایی دانشنامه
۸۴	پی‌نوشت‌ها

فصل هفتم- فرهنگ آثار (ترجمه‌ای) و فرهنگ‌های معاصر

۹۱	اندیشه ترجمه فرهنگ آثار
۹۲	اعضای هیئت علمی فرهنگ آثار
۹۲	ویژگی‌های فرهنگ آثار
۹۳	ترجمه ویرایش مقاله‌های فلسفی
۹۴	فرهنگ‌های معاصر
۹۴	توصیه به مترجمان و ویراستاران جوان
۹۶	پی‌نوشت‌ها

کارنامه

۱۰۱	کتاب‌ها (ترجمه)
۱۰۲	کتاب‌ها (تألیف)
۱۰۳	مقاله‌ها (نشریات: تألیف)
۱۰۴	مقاله‌ها (نشریات: ترجمه)
۱۰۵	مقاله‌ها (فرهنگ آثار: ترجمه)

گزیده تصاویر

	نمایه
۲۱۱	کسان
۲۱۴	جای‌ها
۲۱۷	کتابنامه

مقدمه

شاید بتوان دو دهه اخیر را دهه‌های دانشنامه‌نگاری و فرهنگ‌نگاری در ایران دانست. تدوین بیش از دویست دانشنامه که شمار آن روزافزون است، رقم چشمگیر و درخور تأملی است. گرایش به تدوین آن مرحله شامل دانشنامه‌ها و فرهنگ‌های توصیفی-تخصصی در مقایسه با دهه‌های پیشین بی‌سابقه است. این گرایش که از دیدگاه‌های متعددی قابل بررسی است، نیاز جامعه فرهنگی را به دانستن آثاری حاوی خلاصه‌ای منظم از دانش بشری یا حوزه‌های تخصصی این دانش‌ها نشان می‌دهد (مقدسی، ۱۳۸۲، ص ۳۴).

شکل‌گیری واژه دانشنامه

«دانشنامه» معادل فارسی «دایرةالمعارف» است و «دایرةالمعارف» به معنی کتابی است که تمام لغات و اصطلاحات علمی و ادبی یک زبان به ترتیب حروف الفبا در آن ضبط شده است (معین، ۱۳۸۷، ص ۳۰۷). دایرةالمعارف ترجمه عربی واژه فرانسوی «Encyclopédie» (در انگلیسی Encyclopedia) است که نخستین بار بپتروس بُستانی (۱۸۱۹-۱۸۰۴) آن را به کار برد و کتابی را که در دست تألیف داشت دایرةالمعارف نام نهاد. در عربی، به این نوع کتاب «موسوعه» نیز اطلاق می‌شود. در فارسی، معمولاً دانشنامه و دایرةالمعارف و فرهنگنامه بر یک مفهوم دلالت می‌کنند.

در دانشنامه، هر مدخل به منزله یک علم در نظر گرفته می‌شود و ذیل آن موثق‌ترین اطلاعات و تحقیقات انجام شده درباره آن موضوع آورده می‌شود و از این منظر با فرهنگ و لغت‌نامه که در آن اطلاعات دقیق درباره املا، ریشه‌شناسی، کاربرد مترادف‌ها، و نقش دستوری کلمات درج می‌گردد؛ متفاوت است (مقدسی، ۱۳۸۲، ص ۳۶).

ویژگی‌های دانشنامه

دانشنامه‌ها به‌عنوان یکی از منابع مرجع، ثروت و سرمایه ملی به‌شمار می‌روند. ارزش ثروت آنها به کاربردها، ارزش سرمایه‌گذاری و تأثیری است که در قلمرو پژوهش و آموزش و فرهنگ عمومی برجای می‌گذارند. همچنین، نسبت به پیامدهایی که به تولید آثار دیگر و ارتقای سطح داده‌ها می‌انجامد، ارزش‌گذاری می‌شوند؛ زنجیره‌ای که حدوداً نیم قرن اخیر در گستره دانشنامه‌نگاری ایرانی کشیده شده است (آذرننگ، ۱۳۸۶، ص ۷). دانشنامه‌ها به دنبال یافتن پاسخ رای، سؤالات فراوان انسان هستند که دارای نگرش‌های متفاوتی نسبت به پیشینیان است (اسملو، ۱۳۸۴، ص ۷۰).

بیشتر دانشنامه‌ها بنا بر اهداف یا هزاران مقاله‌اند که و مقاله موضوع مشخصی را بیان می‌کند و عموماً اطلاعات بنیادین و تند به منابع قابل اعتماد است. مجموعاً مقالات آن حاوی تصاویر، نقشه‌ها، عکس‌ها، جدول‌های آماری، و اطلاعات جنبی دیگر است که به دریافت بهتر خواننده کمک می‌کند. معمولاً نظم آلفابتی یا موضوعی - الفبایی است. در مقدمه دانشنامه‌ها هدف از تدوین آن، شیوه انتخاب عنوان، شیوه تنظیم مقالات، و حوزه اطلاعات مندرج و طیف مخاطبان ذکر می‌شود. تقریباً همه دانشنامه‌ها بدولی از کتبه‌نوشت‌ها و علائم دارند تا از به کار بردن واژه‌های پربسامد جلوگیری کنند. اولین جمله پس از عنوان مدخل که به آن «معرف کوتاه» گفته می‌شود، بسیار مهم و تعیین‌کننده است. در واقع، این جمله هسته اصلی اطلاعات درون مقاله است و در مقاله، مطالب مندرج در این جمله به‌طور خلاصه داده می‌شود (مقدس، ۱۳۸۲، ص ۳۵).

پیشینه دانشنامه‌نگاری در ایران

ایرانیان در تهیه و تدوین لغتنامه سابقه‌ای بسیار طولانی دارند و این خود می‌تواند سرآغاز کار دانشنامه‌نویسی آنها به حساب آید. گروهی از دانشمندان پا از دایره لغت فراتر نهاده، به فراهم آوردن شرح مفردات و اصطلاحات علمی زمان خود پرداختند. قدیم‌ترین دانشنامه‌گونه‌ای که در ایران می‌شناسیم، دینکرت است. این کتاب، مجموعه‌ای بزرگ از اطلاعات دینی، عادات، عقاید، روایات و تاریخ ادبیات مزدیسناست. همچنین، آثار برخی دانشمندان ایرانی را می‌توان در زمره آثار دانشنامه‌ای به حساب آورد. آثاری نظیر *مفاتیح‌العلوم* اثر ابو عبدالله خوارزمی، *احصاء‌العلوم* از فارابی، *دانشنامه علایی* و *شفای ابن سینا*، *نفائس‌الفنون* از شمس‌الدین املی، و ده‌ها کتاب دیگر که می‌توان در حکم دانشنامه در نظر گرفت (مرادی، ۱۳۶۰، ص ۵۵).

سابقه دانشنامه‌نویسی، به معنای امروزی و با استانداردهای علمی و جهانی، در ایران، به آغاز قرن حاضر برمی‌گردد. در سال ۱۳۱۷، وزارت فرهنگ وقت با مرحوم سعید نفیسی قراردادی منعقد کرد و براساس این قرارداد، نفیسی مأمور شد کتابی به نام *فرهنگنامه منتشر کند* که عبارت بود از مجموعه‌ای از لغت‌ها و عددها. جلد نخست این *فرهنگنامه* تدوین و توسط دبیرخانه فرهنگستان منتشر شد، ولی با بروز جنگ جهانی دوم این کار تعطیل شد.

در سال ۱۳۲۴، با تصویب ماده واحده‌ای در مجلس شورای ملی، مقرر شد *لغت‌نامه دهخدا* منتشر شود. این کار در سال ۱۳۲۵ آغاز شد و آخرین جزوه آن در سال ۱۳۵۹-۱۳۶۰ منتشر گردید و بدین ترتیب نشر لغت‌نامه پایان یافت. در سال ۱۳۲۷ سیدحسن تقی‌زاده تصمیم گرفت *دایرةالمعارف اسلام* را که در هلند چاپ می‌شد، به فارسی ترجمه و منتشر کند؛ اما این کوشش نافرجام ماند (رادی، ۱۳۷۷، ص ۶).

نقطه عطف دانش‌مهندسی به شیوه امروزی و به تأثر از سنت دانشنامه‌نگاری اروپایی، تدوین *دایرةالمعارف* علمی به سرپرستی غلامحسین مصاحب بود. البته، قرار بود که دکتر مصاحب در ۱۳۳۵، *دایرةالمعارف* یک‌جایی «وایکینگ کلمبیا» را به فارسی ترجمه کند که ایشان اعلام کرد این کار شدنی نیست و به جای آن *دایرةالمعارف فارسی* تدوین شد (قاسملو، ۱۳۸۴، ص ۷۲). برای این منظور، اساتیدانی مانند دکتر زریاب خویی و دکتر صدیقی و دکتر مصطفی مقربی با مصاحب همکاری داشتند. جلد اول آن در سال ۱۳۴۵ و جلد دوم در سال ۱۳۴۶ و جلد سوم در سال ۱۳۷۴ منتشر شد.

در سال ۱۳۴۸، دکتر احسان یارشاطر بر آن شد که *دایرةالمعارف اسلام* را به فارسی ترجمه و با نام *دانشنامه ایران و اسلام* منتشر کند، ولی کار ترجمه متوقف ماند به تألیف تبدیل شد و اولین جزوه این دانشنامه در سال ۱۳۵۴ منتشر شد و با انتشار جزوه یازدهم در سال ۱۳۷۰ کار تدوین این دانشنامه متوقف شد.

بعد از انقلاب اسلامی چندین *دایرةالمعارف* و دانشنامه در دست تدوین قرار گرفت که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: *دایرةالمعارف تشیع* که ویراستاران آن آقایان فانی پورجوادی، و حاج سیدجوادی هستند و جلد اول آن در سال ۱۳۶۶ منتشر شد و شمار مجلدات آن به چهارده جلد می‌رسد. دانشنامه دیگر، *دانشنامه جهان اسلام* است که توسط بنیاد *دایرةالمعارف* بزرگ اسلامی در دست تدوین است و نخستین جلد آن در سال ۱۳۷۵ انتشار یافت و شمار مجلدات آن به چهل جلد خواهد رسید. در سال ۱۳۶۷، نخستین جلد *دایرةالمعارف بزرگ اسلامی* به سرپرستی سیدمحمدکاظم موسوی بجنوردی منتشر شد. این اثر، *دایرةالمعارف عظیمی* است

که هنوز در نیمه راه است. جلد اول *دانشنامه ادب فارسی* به سرپرستی حسن انوشه نیز در سال ۱۳۷۵ منتشر شد که به آسیای مرکزی اختصاص دارد.

علاوه بر این، دایرةالمعارف‌ها و دانشنامه‌های دیگری نیز منتشر شده است، از جمله *دانشنامه دانش‌گستر*، *فرهنگنامه کودکان و نوجوانان*، *دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*، *دانشنامه زبان و ادب فارسی*، *دانشنامه قرآن پژوهی*، *دایرةالمعارف هنر و دانشنامه فیزیک* (مقدس، ۱۳۸۲، ص ۴۰).

دانشنامه زبان و ادب فارسی

گروه *دانشنامه زبان و ادب فارسی*، در فرهنگستان زبان و ادب فارسی، در اردیبهشت ۱۳۷۱، طبق مصوبه هیئت مدیره شورای فرهنگستان، و در نخستین دوره ریاست دکتر حسن حبیبی تأسیس شد و در اردیبهشت ۱۳۷۱ با مدیریت عبدالمحمد آیتی، رسماً و عملاً کار خود را شروع کرد. در دوره مدیریت سرجم آیتی، مدخل‌های دانشنامه تنظیم شد. از سال ۱۳۷۸، مدیریت گروه دانشنامه ادبی به اسماعیل سعادت واگذار شد. جلد اول این دانشنامه که اولین مدخل آن «آب» و آخرینش «برزویه» است، در سال ۱۳۸۱ منتشر شد. مجلدات بعدی آن به ترتیب منتشر و جلد ششم یعنی آخرین جلد، در اردیبهشت ۱۳۹۵ چاپ و منتشر شد.

دانشنامه زبان و ادب فارسی، دانشنامه‌ای است اختصاصی در معرفی اهم اطلاعات مربوط به زبان و ادب فارسی، در همه شاخه‌های آن. این دانشنامه، از جهت موضوعی، اختصاصی، الفبایی، و مبتنی بر نظام ارجاعی است. این دانشنامه مختصراً است زیرا تنها به اهم موضوعات مربوط به حوزه خود می‌پردازد؛ اختصاصی است، زیرا مختص به حوزه زبان فارسی و ادب فارسی است؛ الفبایی است، زیرا مدخل‌های آن، برای سهولت مراجعین، به آنها، به ترتیب حروف الفبا مرتب شده است؛ و مبتنی بر نظام ارجاعی است، زیرا اقوال و روایات مهم مذکور در متن مقالات مستند به اسناد مأخوذ از منابع موثق و معتبر است (سعادت، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۱۷).

اسماعیل سعادت

اسماعیل سعادت، مترجم و ویراستار و سرپرست *دانشنامه زبان و ادب فارسی*، یکی از برجسته‌ترین و اثرگذارترین شخصیت‌های علمی و فرهنگی روزگار ماست که بیش از شش دهه از عمر گرانیهای خویش را در راه خدمت به زبان و ادبیات و فرهنگ ایرانی- اسلامی گذرانده است. کارنامه پربار استاد از ترجمه و ویراستاری و تدریس گرفته تا سردبیری نشریات، عضویت در

مجموع فرهنگی و تدوین کتاب‌های مرجع؛ تبیین فعالیت‌های مستمر ادبی- فرهنگی ایشان است.

ایشان شخصیتی دارند ظریف، حساس، نجیب، مبادی آداب، مهربان، و فروتن که جدیت و ژرف‌بینی و سعه صدر تنها گوشه‌ای از سجایای اخلاقی این الگوی شایسته تحقیق و اسوه اخلاق است (چشن‌نامه اسماعیل سعادت، ۱۳۸۷، ص ۸). اهل قلم و دوستان و همکاران آقای سعادت، نکته‌سنجی‌ها و سخت‌کوشی استاد را با ستایش می‌نگرند. بی‌شک نثر فارسی معاصر، بسیاری از آراستگی‌های خود را وامدار تلاش ایشان است که همچنان تازگی و طراوت از زبان و قلمشان می‌راود.

اسماعیل سعادت در ۱۳۰۴ در خوانسار متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش گذراند و سال سوم دبیرستان را در اصفهان طی کرد. پس از آن، در سال ۱۳۲۲ در دانشسرای مقدماتی نیاپایگان ۱ سال بعد در دانشسرای مقدماتی تهران تحصیل کرد. سپس، به تدریس در مدارس تهران مشغول شد. در سال ۱۳۲۷ وارد رشته زبان و ادبیات فرانسه دانشگاه تهران شد و دانشنامه لیسانس گرفت.

در سال ۱۳۳۴ نخستین ترجمه وی *زندگی میکل‌آنژ* اثر رومن رولان منتشر شد و جایزه بهترین ترجمه سال مجله سخن ادبیات کرد. سپس، به همکاری با بنگاه ترجمه و نشر کتاب پرداخت و هفت سال در این بنگاه به تحقیق، راستاری آثار ادبی و فلسفی مشغول بود. پس از آن، وارد مؤسسه انتشارات فرانکلین شد. در مرکز هیئت مواد خواندنی برای نوسوآدان (بعداً: مرکز انتشارات آموزشی)، سردبیری بعضی از مجلات ادبی و سپس معاونت آموزشی مرکز را بر عهده گرفت. همچنین، به ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان‌شناسی همگانی دانشگاه تهران پرداخت که به سبب سفر به پاریس جهت استاذ از بورس یونسکو ناتمام ماند.

علاوه بر این، در سال ۱۳۶۹ به عضویت شورای عالی ویرایش زبان فارسی در زبان و سیمای جمهوری اسلامی ایران درآمد. در سال ۱۳۷۷، به عضویت پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی نائل شد و در سال ۱۳۷۸ سرپرستی گروه دانشنامه زبان و ادب فارسی را بر عهده گرفت و تدوین مجلدات (شش جلد) این دانشنامه زیر نظر او به پایان رسیده است. همچنین، جزء اعضای هیئت علمی ترجمه فرهنگ آثار است و بیشترین مقالات این فرهنگ را از زبان فرانسه ترجمه کرده است.

استاد سعادت سال‌ها سردبیری مجله معارف، از نشریات مرکز نشر دانشگاهی را بر عهده

داشت و نیز مقالات بسیاری را به رشته تحریر درآورده است که در نشریات چاپ و منتشر شده است. همچنین، شماری از آثار برجسته ادبی و فلسفی معاصر را ترجمه کرده است که از آن جمله می‌توان به کتاب‌های *اخلاق*، از جی ای مور؛ *تلخکامی‌های سوفی*، اثر کنتس دوسگور؛ و *در آسمان*، از ارسطو اشاره کرد.

درباره این کتاب

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سازمان‌ها، مؤسسات، و افراد بسیاری به گردآوری و تدوین تاریخ و عمر ایران از طریق روش‌های مختلف پژوهشی اقدام کردند. عده‌ای با نگرش به اسناد و کتاب‌ها به تاریخ پرداختند و گروهی نیز به مقوله تاریخ شفاهی توجه کردند و مصاحبه با شخصیت‌های مشهور در دوران معاصر را دستور کار خود قرار دادند. در این میان، سازمان اسناد ملی ایران^۱ با تأسیس «اداره آرشیو شفاهی»^۲ در سال ۱۳۷۲، این فعالیت را آغاز کرد. به این طریق طی سال‌های اخیر، مصاحبه‌ها متعددی با شخصیت‌های علمی، سیاسی، فرهنگی، و هنری معاصر صورت پذیرفته است که مصاحبه ۱ مترجمان، ویراستاران، و زبان‌شناسان از آن جمله است. کتاب *مروارید اندیشه: مصاحبه تاریخی شفاهی با استاد اسماعیل سعادت*، حاصل گفت‌وگویی پنج ساعته با ایشان، در پنج جلسه است که از ۱۳۸۵ در دفترکارشان در فرهنگستان زبان و ادب فارسی (ساختمان ولنجک) آغاز شد و مهر همان سال به اتمام رسید؛ ولی چاپ و انتشار آن، در سال جاری میسر گردید. این گفت‌وگو، در قالب یک مصاحبه تاریخی شفاهی، بخش اینجانب صورت گرفته است.

شیوه تنظیم مطالب

در تنظیم و آماده‌سازی کتاب مروارید اندیشه: مصاحبه تاریخی شفاهی با استاد اسماعیل سعادت، نکات زیر رعایت شده است:

- مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی، مقابله و ویرایش اولیه شده است.
- سؤالات مصاحبه‌گر در متن، به صورت برجسته (Bold) قرار گرفته است.
- انسجام جملات، به دلیل پای‌بندی به اصول تاریخ شفاهی حفظ شده است.
- تدوین به گونه‌ای است که فضای مصاحبه برای خواننده تداعی گردد.
- به دلیل لزوم حفظ سندیت مصاحبه، متن کتاب به صورت مختصر ویراستاری شده است.
- در فصل‌بندی کتاب، ترتیب و توالی تاریخی فعالیت‌های راوی، مورد توجه قرار گرفته است.

۱. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران کنونی.

۲. گروه اطلاع‌رسانی منابع دیداری- شنیداری کنونی.